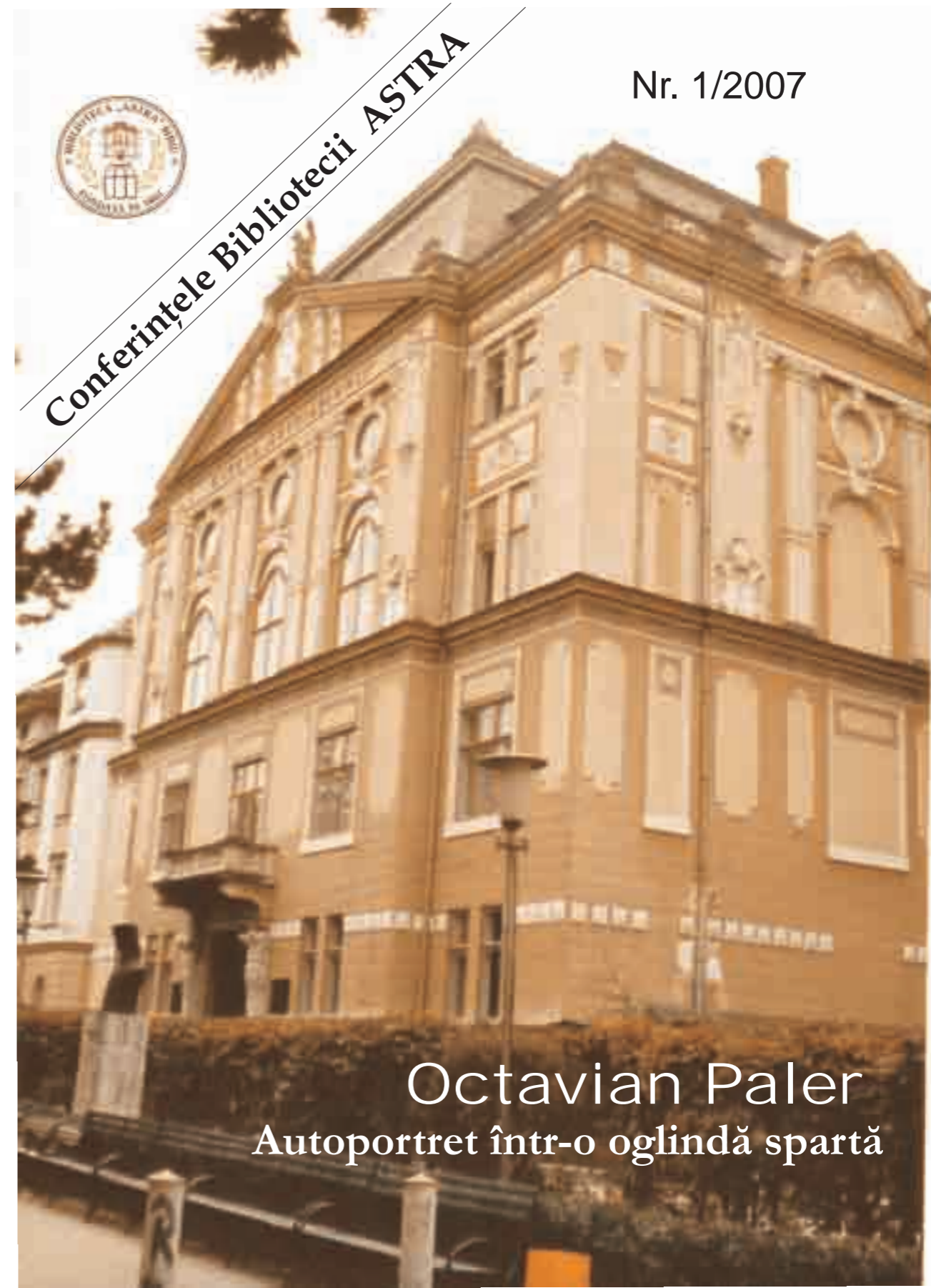

Biblioteca ASTRA,
Corpul B

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 1/2007

Octavian Paler
Autoportret într-o oglindă spartă

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA: Octavian Paler

Argument

Biblioteca ASTRA deschide seria editorială *Conferințele ASTREI* din dorința de a pune la dispoziția publicului cititor dezbateri pe teme diverse ce au loc într-o *Agoră* a Cuvântului scris, rostit și teaurizat – *Biblioteca*.

Gândul nostru editorial se află într-un raport de continuitate istorică și ideatică cu ceea ce Asociațiunea ASTRA și-a propus să zidească încă de la înființarea sa, în 1861: o amplă *Operă de culturalizare a poporului*.

O strălucită experiență în domeniu au avut-o, în trecut, Conferințele Teatrului Național din București inițiate de Liviu Rebreanu, și reluate, cu mult interes, de câțiva ani.

Ceea ce dorim prin aceste conferințe și prin publicarea lor este să oferim și să creem modele, să stabilim contacte directe cu mari personalități din țară și din străinătate, să transmitem valori științifice, culturale, etice.

Reluând tradiția acestor conferințe, într-un cadru nou, suntem conștienți de beneficiul pe care acestea îl reprezintă și-l aduc, înlesnind contactul direct dintre oameni, dezbateră vie și schimbul de idei.

Onuc Nemeș-Vintilă,
Directorul Bibliotecii ASTRA

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Tehnoredactare computerizată: Daniela Rusu, Ioana Stoica
Grafică copertă: Daniela Rusu
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 50 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU
Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Octavian Paler

Date bio-bibliografice

Octavian Paler s-a născut la 2 iulie 1926, în comuna Lisa, județul Brașov. Va urma, ca bursier, Liceul „Spiru Haret” din București (1937-1944), făcând însă ultima clasă la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș și susținând bacalaureatul la Sibiu, în 1945.

Este, concomitent, student la Facultatea de Litere și Filosofie, respectiv Facultatea de Drept din București (1945-1949). După absolvire, e recomandat de Tudor Vianu pentru a rămâne asistent la Catedra de Estetică, însă declină propunerea și se angajează la Radiodifuziune.

Aici va fi corespondent special, apoi redactor-șef adjunct la redacția culturală. Este corespondent Agerpres la Roma (1964), iar în următorii ani director general adjunct la Radio (1968-1970), redactor-șef la „România liberă” (1970-1983). Funcțiile ocupate în timpul comunismului nu au făcut din Octavian Paler un „element de încredere” pentru regim, ci, dimpotrivă, un factor de coagulare a rezistenței scriitorilor la presiunea ideologică. Demis în 1983 tocmai din motive politice, el se va pensiona medical în același an, reintrând în arenă odată cu Revoluția din 1989, când devine director onorific al ziarului „România liberă”. Ulterior, se află în aceeași postură (onorifică și onorantă) la „Cotidianul”.

Scriitorul a debutat publicistic în 1958, în revista „Luceafărul”, cu versuri, iar editorial, abia în 1970, cu volumul de poezii *Umbra cuvintelor*. Urmează, pe linia jurnalelor de călătorie sau pe cea a literaturii parabolice, volumele care i-au dimensionat statura de important autor contemporan: *Drumuri prin memorie, Egipt-Grecia* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Drumuri prin memorie. Italia* (1974), *Mitologii subiective* (1975), *Apărarea lui Galilei* (1978; Premiul Academiei Române; versiune nouă, 1997), *Scrisori imagine* (1979), *Caminante. Jurnal (și contrajurnal) mexican* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Viața pe un peron*, roman (1981), *Polemici cordiale* (1983), *Un om norocos*, roman (1984), *Un muzeu în labirint. Istorie subiectivă a autoportretului* (1986), *Viața ca o coridă* (1987), *Don Quijote în Est* (1993), *Vremea întrebărilor. Cronică morală a unui timp plictisit de morală* (1995), *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal* (1996), *Deșertul pentru totdeauna* (2001), *Autoportret într-o oglindă spartă* (2004), Daniel Cristea-Enache *Dialoguri cu Octavian Paler* (2007), în 2005 i s-a decernat Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor.

Octavian Paler a încetat din viață pe 7 mai 2007, la București.

Conferințe pregătite pentru editare:

Constantin Noica
Eginald Schlattner
Joachim Wittstock
Nora Iuga
Rodica Braga
Liliana Ursu
Acad. Mircea Păcurariu
Iuliu Paul

Autoportret într-o oglindă spartă*

*Există un personaj, care poartă numele meu, care scrie editoriale în ziare, care apare uneori la televizor, și cu care eu, cel care am scris această carte, n-am nimic comun. Vorbesc foarte serios. Autorul acestei cărți e total altul, total străin – într-un fel și ca gândire –, de personajul mediatizat. Să mă explic: în ceea ce scriu prin ziare, prin ceea ce spun la televizor, fatalmente, depind de istorie. Fatalmente, accept istoria. O suport. Și încerc s-o înțeleg. Cu iluzia că, încercând s-o înțeleg, poate contribui și eu, cât de cât, la a o face. Autorul acestei cărți, chiar acel altul, are **oroare** de istorie. Eu cred că istoria a invadat, mai ales în ultima jumătate de veac, viața omului atât de mult, încât l-a confiscat. Mie mi se pare că astăzi riscăm să-i dăm dreptate lui Nietzsche, când zicea: „Vai de civilizația care vrea altceva decât cultură!“ Alergăm, alergăm, alergăm, între o naștere și o moarte, uitând uneori spre ce ne îndreptăm. Cred că niciodată n-au fost mai străine de preocupările oamenilor, întrebările fundamentale, esențiale, care există, au fost formulate într-un tablou al lui Gauguin: „Cine suntem? de unde venim? încotro ne îndreptăm?“ Eu cred că mulți, prea mulți dintre noi, nu mai au timp să-și pună aceste întrebări. Fac afaceri, îi suportă pe cei care fac afaceri,... încearcă să supraviețuiască, să se descurce, se hrănesc cu iluzia că vom ieși mâine-poimâine din anormalitate și ne vom... trezi și noi într-o lume normală...*

* Conferință ținută la Biblioteca ASTRA, cu prilejul lansării volumului „Autoportret într-o oglindă spartă”, 7 iulie 2004

Dar de întrebat: cine suntem? de unde venim? și încotro ne îndreptăm? mă tem că nu prea mai avem timp. Cum ziceam eu – iertați-mă că mă citez –, într-o poezie care se chema Avem timp?, avem timp pentru toate: să ne certăm unii cu alții, să ne împăcăm, să venim la întâlniri de genul acesta, să ne plictisim. N-avem timp pentru ceva: să ne gândim ce e cu viața asta pe care o trăim.

*Această carte, ziceam, e scrisă de cineva care **refuză** istoria... Un înțelept oriental se ruga cândva Divinității să nu-i facă favoarea de a-i hărăzi o epocă **prea** interesantă. Din nenorocire, eu nu mi-am făcut rugăciunile la vreme, și am avut parte de o epocă **mult** prea interesantă. Am trăit – în copilărie, e drept –, în România interbelică, am avut șansa să mă nasc într-un sat (și părerea unui om pe a cărui opinie eu pun preț, n-au copilărie decât cei care s-au născut la sat, și să merg mai departe, nu știu ce copilărie au copiii care se nasc azi la sat, dar știu ce copilărie am avut eu) deci, am cunoscut fostul „Mic Paris“, Bucureștiul în ultimii lui ani, am trăit războiul – e adevărat, stând mai mult în biblioteci, am trăit după aceea o lungă traversare a deșertului, de câteva decenii, am trecut prin vreo două cutremure, am trăit un amestec de revoluție și de lovitură de stat, am cunoscut pe urmă cum poate fi caricaturizată democrația, toate experiențele posibile le-am făcut. **Nu m-au interesat!** Cei care caută în această carte istoria, n-au de ce să o citească. În această carte m-a interesat altceva. Am plecat de la două întrebări, care mă preocupă de multă vreme. Întâi: e adevărat ce spunea Heraclit, că destinul este propriul nostru caracter? Și-n al doilea rând: dacă e adevărat un gând al meu mai vechi, că destinul nu e ceva ocult, tenebros, scris într-o carte invizibilă, undeva, de o mână a Providenței, ci lucrează prin banalități, prin amănunte anodine, prin fleacuri, cărora **nu** le dăm importanță, și de-abia mult după aceea, când ne gândim, ne dăm seama că ele, de fapt, ne-au*

determinat în mod decisiv viața. Că într-o zi, mergând pe o anumită stradă, la o anumită oră, **nu** în altă zi, **nu** la altă oră, și nu pe altă stradă, am intrat pe un făgaș al destinului care era mult diferit decât ceea ce ni s-ar fi oferit în alte condiții.

În al doilea rând, este o mărturisire de bătrânețe. Eu am acum curajul să spun, nu că sunt un om în vârstă, ci că sunt un om bătrân. Mai mult: am orgoliul de a fi modest. Acum știu, din păcate, că strigătul Ecclesiastului, că toate sunt deșertăciune pe lumea asta, e foarte adevărat. Dar mai știu ceva: că nu l-am înțeles până acum, și **bine** am făcut! că nu l-am înțeles. Pentru că nu putem trăi stând cu fața la un zid. Aș vrea să mă explic un pic: pe mine m-au preocupat, în această carte, **eșecurile** mele. Am pornit de la ideea, că un destin ratat nu înseamnă neapărat un destin mediocru. Eu suspectez oamenii care sunt foarte mulțumiți de reușitele lor în viață. Chiar îi compătimesc ușor. Înseamnă că au avut iluzii mici, iluzii mărunte, și că le-au priit. Eu am avut iluzii mari, am avut despre mine niște păreri care erau cam prea nemăsurate, și nu mi le-am împlinit. Și invoc argumentul, în care-mi place să cred, că o viață mediocră începe cu iluzii mediocre. Eu n-am avut o viață mediocră, pentru că n-am avut iluzii mediocre. Cum să vă spun... La vârsta mea, eu înțeleg perfect, că Iisus n-ar fi fost răstignit dacă era bătrân. Dacă era bătrân, găsea o cale de înțelegere cu Ana și Caiafa. Nu accepta să se suie pe cruce. (Iertați-mă de această îndrăzneală.) Pentru că la tinerețe poți să întemeiezi religii. În tinerețe, poți să reformezi lumea. Și ceea ce reproșez eu în primul rând tineretului de astăzi este absența idealurilor. Eu cred că un tânăr trebuie să fie atât de îndrăzneț încât să-și închipuie că **nimeni** înaintea lui n-a fost ca el. Și că el poate reformula experiența omenirii. La vârsta mea, nu mai poți să întemeiezi nimic. La vârsta mea, ai melancolie, și încerci să înțelegi ce s-a întâmplat în ceea ce ai trăit. Cum

mărturisesc eu în cartea mea, nu știu dacă astăzi mai am vreo certitudine întreagă. Toate certitudinile mele sunt fisurate. Toate certitudinile mele sunt ca hainele roase de molii. Bine. Și atunci vine întrebarea: cum să trăiești fără certitudini? Din nefericire pentru mine, mi-a lipsit o șansă: eu cred că este un **mare** har să fii un om religios. Cred că este un **mare** noroc să știi să te rogi. Eu am avut o mamă foarte evlavioasă, care își rezolva **toate** problemele prin rugăciune. Toate erau decise pentru ea de Dumnezeu, rele sau bune, și de aceea dubiile nu aveau loc în viața ei. Din nefericire, n-am moștenit-o decât pe jumătate. Altfel spus, eu îi compătimesc pe atei și pe liber-cugetători. Cum să te uiți în jurul tău, cum să privești cerul înstelat, sau chiar cum să privești cum foșnesc frunzele bătute de vânt, și să-ți închipui că toate astea nu sunt decât fizică, chimie și mecanică. Eu cred că viața și ordinea din această lume țin de miracol. Din păcate însă, acest sentiment al sacrului pe care-l am, și e pentru mine cel mai important punct de sprijin, nu e întreg, nu știu să mă rog. De câte ori am încercat să mă rog, mi-a fost teamă că o fac în mod fals, de formă; și am renunțat. Din timiditate, poate. Sau dintr-un soi de inhibiție. Oricum, mi-a lipsit acest suport, și-mi lipsește în continuare, pentru că, repet, e un mare noroc să ai acest sentiment religios întreg. Asta te ajută să treci prin toate, inclusiv prin cele mai dramatice îndoieli, de care nu poți să scapi, la vârsta mea.

Este cartea unui introvertit, confesiunea unui introvertit această confesiunea a mea. A unui om care nu e, din păcate, în nimic întreg. Eu n-am fost întreg nici în copilărie. Și cu atât mai puțin n-am fost întreg după aceea. N-am fost întreg pentru că m-am născut într-o lume dar, din păcate, firea mea m-a împins să fiu în conflict cu ea. Eu, psihologic, am fost în conflict cu singurul meu paradis de care am avut parte. Ce vreau să spun? Vreau să spun că m-am născut, din păcate, încarcerat în mine însumi și că niciodată n-am

reușit să trec de bariera care mă despărțea de ceilalți. Dacă aș fi fost un singuratic adevărat – aici ajung la cealaltă jumătate a mea, care e în conflict cu prima jumătate –, dacă aș fi fost un singuratic adevărat, aș fi putut deveni un ascet, un solitar perfect, or, eu am oroare de așa ceva. Nostalgia mea a mers spre lume, eu mi-am dorit toată viața relații cât mai bune cu ceilalți. Și iată cum am pendulat între singurătate și solidaritate, încât eu înțeleg foarte bine acea povestire a lui Camus unde un pictor moare, scriind cu sângele său pe o pânză albă un cuvânt din care lipsea o literă. Și nimeni nu știa dacă acolo a vrut să scrie solitar sau solidar. Cam în situația asta sunt eu. Îmi lipsește o literă. Iată, aici mă aflu în mijlocul ardelenilor, și privindu-mă îmi dau seama că eu sunt un **eretic** printre ardeleni. Sunt un ardelean atipic. Ardelenii sunt oameni serioși, sobri, buni gospodari, realiști, oameni temeinici, cum erau oamenii din Lisa, care-și întemeiau destinul pe niște reguli foarte precise. Eu sunt nul ca gospodar, un romantic, un sentimental păgubos, și dacă am vorbit înainte de faptul că doar la tinerețe poți să întemeiezi religii și poți să înfrunți – dacă trebuie – chiar **crucea**, pe o **Golgotă**, eu cred că Don Quijote nu putea fi decât bătrân. Nu pot să-mi închipui un Don Quijote la 30 de ani, apucându-se ca nebunul să se lupte cu morile de vânt. Dar eu sunt într-o situație mai gravă. Eu sunt un fel Don Quijote **după** ce nu se mai bate cu morile de vânt; când pleacă acasă și nu mai spune lumii nimic. Pentru că nu mai crede, de fapt, prea mult în iluzii. Eu pot să spun doar atât: mă împac cu ideea, că ultima iluzie e să crezi că nu mai ai **nici** o iluzie. Ce mă ajută pe mine, deci certitudini n-am; ratări în urma mea, eșecuri am, slavă Domnului. Am ratat în primul rând lucrul cel mai minunat pe lumea asta: copilăria. Nimic, după părerea mea, nu exprimă mai bine oroarea mea de istorie ca dragostea mea pentru copilărie, pentru că, în copilărie, deși nu știm asta, trăim într-un timp mitologic. Doctorul Broscățean

își aduce aminte bine că în Lisa nu exista „Monitorul Oficial“, nu exista nici radio, decât la preot și poate la un învățător. Istoria era comunicată, în Lisa, de un handicapat, de un bărbat șchiop, pe care-l angajase primăria, și care mergea cu o trâmbiță dogită prin sat, și se oprea pe la răspântii, se așeza bine pe picioare și anunța lumea: „Oameni buni, vi se aduce la cunoștință că... etc. etc.“ Oamenii nu prea erau atenți la ce se spune, decât dacă se anunțau lucruri care priveau satul, pentru că, asta a fost convingerea mea, că Blaga a avut dreptate: mentalitatea țărănească **sabotează** istoria. Iar de data asta o sabotează prost, făcând... Să nu intru în politică, că mă întorc la celălalt personaj. Așa. Dar în mod tradițional, țărani luau parte la istorie **doar** când erau chemați la război. În rest, erau interesați dacă va ploua, a doua zi, sau **nu** va ploua, dacă s-a uscat fânul pe Seaca, sau **nu** s-a uscat, dacă fac sau nu fac viermi cartofii... Astea erau preocupările țăranilor, nu ce se întâmplă în politică. Iată, astăzi: televizorul a nenorocit lumea. Astăzi cred că și copiii știu cine e Hrebenciuc, cine e Mitrea și ceilalți. Poate nu mai știu cine a fost Alexandru Machedon. Eu am știut foarte bine în copilărie. Poate nu mai știu nici despre Ștefan cel Mare prea multe lucruri. Deci, într-un fel, eu am rămas cu această oroare țărănească față de istorie. Nu-mi aduc aminte ca, în toate deceniile, prin care am trecut, am trecut prin multe, să fi perceput altfel istoria decât ca pe ceva, care te obligă să fii atent la **ce** faci, **ce** spui, **cum** spui, **cui** spui. (Asta înainte de '89.) Astăzi nu mai contează, că astăzi poți să și țipi, că tot nu te aude nimeni. Eu sunt specialist în același timp în paradisuri pierdute și în... vorbit în deșert. Am mai arătat ceva: nu eu voi fi acela care să idealizeze România interbelică. Știu bine că în România interbelică exista, poate nu atâta putregai cât există astăzi, dar era destul. În politică, mai ales. Nu voi idealiza nici viața în sat, în perioada interbelică. Lisa era un sat unde practic nu lipsea nimic, dacă era vorba de economia naturală. Dacă era

*vorba de hrană și de cele... în general necesare vieții. Dacă trebuiau cumpărate lucruri mai importante, mergeam la Făgăraș. Acolo se cumpărau și chifle pentru pomeni la morți, acolo se cumpărau și bocanci cu care să mergi la biserică. Dar în rest... totul se producea în sat. Era – nu glumesc –, când am spus, o viață semi-patriarhală. Am stat bine să cumpănesc vorbele mele, și mi-am dat seama că **nu** exageram când am spus, că eu am plecat din sat, în București, din secolul al XVII-lea, pentru că, dacă fac câteva excepții..., erau niște locomobile la batoză, când se treiera, niște locomobile care... se foloseau la tăiatul lemnului,... În rest, cam aceleași reguli, cam aceleași mentalități și cam același mod de a privi viața era, cum fusese probabil în secolele anterioare. Deci **nu** se trăia ușor. Se muncea greu. Părinții mei au muncit... chinându-se, de dimineață până noaptea, cu patru hectare câte aveau ei, nereușind să încropească mare lucru. Astăzi, vedeți cum se fac averile. Mi-aduc aminte, de asemeni, când i-am scris o dată tatălui meu să-mi trimită o sută de lei, eram perfect inconștient, nu înțelegeam bine ce se întâmpla acasă; mi-a povestit mama ulterior – o săptămână s-a plimbat noaptea prin casă, întrebându-se de unde să facă rost de suta de lei. Pentru că în afară de cartofi, nu prea aveau ce vinde. Da' exista ceva, în satul ăla, ceva ce nu mai este: exista ceea ce latinii numesc forma mentis, o anumită psihologie, un anumit mod de a gândi viața, lumea, destinul. Eu nu cred că e o simplă metaforă ce a spus Blaga, că eternitatea s-a născut la sat. Da, s-a născut la sat. De ce? Pentru că nici un țăran din Lisa, care știa sigur că el va muri la rândul lui, nu se gândea la moarte ca la o limită. Era convins fiecare, cum au fost convinși și părinții mei, că fiii lor vor duce mai departe ceea ce au făcut ei, și vor trăi mai departe după aceleași reguli. Cuvântul morală nu cred că l-a auzit nimeni în Lisa, până la mine. Dar exista o lege morală **absolută**, de la care **nimeni** nu se abătea. Mi-aduc aminte câte lucruri erau decise de*

această lege morală. Lenea, de pildă, era de neconceput, era o **rușine**. În Lisa se spunea că e slab cel care e leneș. Din cauza asta nu vedeai **pe nimeni** în timpul zilei, de pildă, în cârciumă sau umblând prin sat. Ei bine, satul acela era o **lume**, care după părerea mea funcționa perfect având cinci instituții: principala instituție era cârciuma. A doua instituție era biserica. A treia instituție era școala. Pentru că țăranii din Lisa aveau un respect **extraordinar** pentru intelectuali, pentru cultură. Eu eram un puști de 14 ani, elev la liceu – un mucos. Oamenii începeau să-mi spună **domnul** Tavi. Atât era de mare respectul oamenilor pentru oamenii cu carte. În fine, a patra instituție erau notarul și jandarmii, adică autoritatea statului exercitată în localități. Și **cea mai importantă** – după cârciumă și după biserică – era gura satului. Să te ferească Dumnezeu să intri în gura satului, pentru că erai terminat. Ei bine, gura satului era un mod de a **le-gi-fera**, de a le-gi-fe-ra anumite norme de viață, de la care nu exista abatere. Cine se abătea de la acele norme de viață, se marginaliza singur; nu mai era luat în serios. Ei bine, acea lume a murit. Acea lume nu mai există. Lisa de astăzi, dacă veți merge pe acolo – și prin satele din jur se poate vedea același lucru – e, din punct de vedere al civilizației, aparent, la nivelul formelor, ai zice că a progresat. Casele în Lisa sunt astăzi mai arătoase. E adevărat, că am auzit că acuma trei sute de bărbați sunt plecați din sat, că în multe case sunt scânduri încrucișate la ferestre. Dar chiar și fără asta, satul a devenit o **haltă** a istoriei. Nu mai e o lume, o instituție. E o localitate. Oarecare. Care are și partea ei de mahala. Acum nu se mai există, ca pe vremea mea, când exista o estetică rafinată a covoarelor, a țesăturilor. Acuma, covoarele cu sultani și cu cadâne cumpărate de la oraș, care sunt afișate pe pereți. Ei bine, ce vreau să spun? Vreau să spun un singur lucru, că, din păcate, **e-ter-ni-ta-tea născută la sat a expirat**. S-a terminat. Asta pentru mine reprezintă **încă** un eșec, pentru că nu mai am

nici acest punct de sprijin. Dar e și mai grav momentul în care te întrebi: ce va însemna asta pentru poporul român? Ce va însemna România fără țărani? Pentru că, fără îndoială, țărani în România nu vor mai fi; vor fi fermieri. Dar asta-i altceva. Asta-i altceva! Fermierii nu vor mai avea psihologia țăranilor. Or, mă tem eu, că o bună parte din identitatea noastră e în pericol. Din cauza aceasta. Și că riscăm – în condițiile în care, din păcate, politicienii noștri nu pricep **nimic** din dra-me-le satului românesc actual, și nu pricep, mai ales, că satul **nu** e o problemă economică, în primul rând. Satul e o problemă **națională**. Problema este: ce vom fi noi – repet – fără țărani? Vă rog să vă amintiți, că istoria orașelor în România nu atinge nici două secole. Exceptând orașele din Transilvania. Cine știe istoria Bucureștiului, știe că pe la mijlocul secolului al XIX-lea – deci cu un secol și jumătate, nu mai mult a trecut de atunci –, Bucureștiul era un târg prăpădit, plin de mlaștini, și de bălți, și de noroaie. Primul pian s-a adus în Principate în secolul al XIX-lea! Noi nu avem de fapt o civilizație **citadină**, decât subțire, și de împrumut oarecum copiată, în forme fără fond. **Adevărata** noastră civilizație, care din păcate e în agonie azi, e civilizația agrară. Iată încă un motiv de meditație pentru mine.

Vă mărturisesc că nici în București eu n-am devenit un bucureștean perfect. Am rămas un metec. Un fel de jumătate regășean, jumătate ardelean. Nu mă duc decât rar în Lisa, pentru că mi-e teamă să mă lovesc mereu de trecut și mi-e teamă să mă lovesc mereu de dezamăgire, de eșecuri. Ca să trăiesc în Lisa, la propriu, adevărat, trebuie să stau în București. De aceea e un motiv, de altfel, pentru care eu nu mai vreau să mă duc în Spania, azi deși toată adolescența și tinerețea mea am visat să văd Spania, ca să refac ruta lui Don Quijote. Nu mai vreau... pentru că mi-e teamă că pierd Spania care e a mea. Cum zicea Madariaga: Spania e ceea ce se vede, plus misterele ei. Misterele ei sunt probabil mai importante decât ceea ce se vede. Dar... să

revin la... la destinul meu. Păi, spuneam că nu mai am certitudini. Și că nu mă pot baza prea mult pe altceva, decât pe ceva care sună foarte banal. Aici este într-un fel, dacă vreți, norocul meu, și drama mea: faptul că iubesc **nemăsurat** viața. Eu nu pot să mă scol dimineața, să mă uit afară, să văd norii trecând pe cer, să văr frunzele oțetarilor de dincolo de zidul curții mele clătînându-se când bate vântul, fără să simt o emoție foarte puternică. Unii mă socotesc pe mine pesimist. Pesimist poate când vorbesc de politică. În viață nu pot să fiu pesimist. Pentru că în clipa în care mă uit pe fereastră, nu pot să mă gândesc altfel decât așa: cum să pierzi așa ceva? cum să rămâi fără așa ceva? Încă mai socot, la această vârstă, că viața este un miracol. Din acest miracol, dacă vreți, se naște, pe de o parte, disperarea mea. Pentru că eu cred că nu poți să fii cu adevărat disperat decât dacă iubești profund ceva. După o mare dragoste, dacă o piezi, ești disperat. Iar dacă nu, nu trăiești sentimente atât de vițoroase. Asta fiind partea negativă. Eu cred de altfel că sinucigașii provin din rândurile celor **foarte vitali**. Nu mi se pare că un dezabuzat poate comite un asemenea gest, pentru că sinuciderea e un act. O faci în urma unor cumpene interioare foarte puternice. Deci asta este partea mea de noroc. Și partea mea de deficit, de nenoroc, pentru că, probabil că dacă aș fi un dezabuzat, mi-ar fi mult mai simplu acum. Aș gospodări acești ultimi ani pe care îi mai am, cum pot... Din nenorocire nu cred **o iotă** în înțelepciuni. N-am crezut niciodată serios în înțelepciune, pentru că mereu mi-am zis – într-un fel și aveam dreptate –, că nebunii sunt de admirat. Nebunii între ghilimele. „Nebunii“ care **îndrăznesc** fără măsură, **cred** fără măsură, **visează** fără măsură, și **iubesc** fără măsură, nu cei care-și măsoară fiecare pas, fiecare vorbă, ca să rămână înțelepți. Eu cred că „**nebunii**“ au dus lumea înainte. Dumneavoastră mai știți cine a fost – sau știți, că sunteți oameni inteligenți și culți – da' mulți nu mai știu, de pildă, cine a fost tatăl lui Icar? Icar ne-a

rămas – „nebunul“. Tatăl lui (care era, de fapt, infinit mai important decât Icar), care a fost Dedal, arhitectul labirintului. Și toți... Michelangelo, care visa să sculpteze munții, era un înțelept? Cine poate crede că poate sculpta munții? Eu nu cred nici în înțelepciune, nu cred în înțelepciunea senectuții. Din nefericire, însă, nu mai pot crede – sunt obligat să nu mai pot crede, prea mult, nici în „nebuni“. „Nebun“ îți poți permite să fii când ești tânăr. Atuncea da! La vârsta mea, mă întorc la vorbele Ecclesiastului, trebuie să accepți... să fii ceva mai modest. Să ai mai **puține** vanități, să ai mai **puține** dorințe, și, dacă se poate, **cât** se poate, să te împaci cu tine. Eu nu prea mă împac bine cu mine, și probabil că, dacă veți citi această carte, mă veți înțelege. Veți înțelege **de ce** nu mă pot împăca cu mine. Vă mulțumesc.

Octavian Paler Paradoxul vremurilor noastre

Paradoxul vremurilor noastre în istorie este că avem clădiri mai mari, dar suflete mai mici; autostrăzi mai largi, dar minți mai înguste. Cheltuim mai mult, dar avem mai puțin; cumpărăm mai mult, dar ne bucurăm mai puțin.

Avem case mai mari, dar familii mai mici, avem mai multe accesorii, dar mai puțin timp; avem mai multe funcții, dar mai puțină minte, mai multe cunoștințe, dar mai puțină judecată; mai mulți experți și totuși mai multe probleme, mai multă medicină, dar mai puțină sănătate.

Bem prea mult, fumăm prea mult, cheltuim prea nesăbuit, râdem prea puțin, conducem prea repede, ne enervăm prea tare, ne culcăm prea târziu, ne sculăm prea obosiți, citim prea puțin, ne uităm prea mult la televizor și ne rugăm prea rar.

Ne-am multiplicat averile, dar ne-am redus valorile.

Vorbim prea mult, iubim prea rar și urâm prea des. Am învățat cum să ne câștigăm existența, dar nu cum să ne facem o viață. Am adăugat ani vieții și nu viață anilor. Am ajuns până la lună și înapoi dar avem probleme când trebuie să traversăm strada să facem cunoștință cu un vecin. Am cucerit spațiul cosmic, dar nu și pe cel interior. Am făcut lucruri mai mari, dar nu mai bune. Am curățat aerul, dar am poluat solul. Am cucerit atomul, dar nu și prejudecățile noastre.

Scriem mai mult, dar învățăm mai puțin. Plănuim mai multe, dar realizăm mai puține. Am învățat să ne grăbim, dar nu și să așteptăm. Am

construit mai multe calculatoare: să dețină mai multe informații, să producă mai multe copii ca niciodată, dar comunicăm din ce în ce mai puțin.

Astea sunt vremurile fast-food-urilor și digestiei încete; oamenilor mari și caracterelor meschine; profiturilor rapide și relațiilor superficiale.

Acestea sunt vremurile în care avem două venituri, dar mai multe divorțuri, case mai frumoase, dar cămine destrămate.

Acestea sunt vremurile în care avem excursii rapide, scutece de unică folosință, moralitate de doi bani, aventuri de-o noapte, corpuri supraponderale și pastile care îți induc orice stare de la bucurie la liniște și la moarte. Sunt niște vremuri în care sunt prea multe vitrine, dar nimic în interior. Vremuri în care tehnologia îți poate aduce această scrisoare și în care poți decide fie să împărtășești acest punct de vedere, fie să ștergi acest mesaj. Amintește-ți să-ți petreci timp cu persoanele iubite, pentru că nu vor fi lângă tine o eternitate.

Amintește-ți să spui o vorbă bună copilului care te venerează, pentru că acel copil va crește curând și va pleca de lângă tine. Amintește-ți să-l îmbrățișezi cu dragoste pe cel de lângă tine pentru că aceasta este singura comoară pe care o poți oferi cu inima și nu te costă nimic.

Amintește-ți să spui „TE IUBESC” partenerului și persoanelor pe care le îndrăgești, dar mai ales să o spui din inimă. O sărutare și o îmbrățișare vor alina durerea atunci când sunt sincere.

Amintește-ți să-i ții pe cei dragi de mână și să prețuiești acel moment pentru că într-o zi acea persoană nu va mai fi lângă tine.

Fă-ți timp să iubești, fă-ți timp să vorbești, fă-ți timp să împărtășești gândurile prețioase pe care le ai.

Tuturor prietenilor mei, vă mulțumesc că existați!

Mircea Braga

Ultima Carte

Există un blestem al cărții; s-ar putea să fie al culturii; ori, poate chiar al unui ceva de dincolo de acestea. Un blestem care să se numească al neînchiderii, al limitei mereu împinse, în confruntare cu o altă margine bine conturată. Și pare a fi al vieții, dacă și când viața vine în atingere cu fila cărții, cu formele fragile ale culturii. Te abandonezi cărților, te abandonezi bibliotecii, apoi simți ceea ce a simțit și a încercat să cuprindă în literă filozoful: *„Cel ce păstrează în el o rămășiță cât de mică de superstiție nu va ști într-adevăr să respingă impresia de a fi doar încarnare, doar glas, doar mediu al unor forțe atotputernice”*. În felul acesta, neauzind și necăutând nimic, luând fără să te întrebi ce iei, de unde iei și cine-ți dă, blestemul îmbracă veșmântul unui instinct macerant, împodobit doar, din loc în loc, cu – stranie, ciudată și paradoxală situație – cu liniștea unor cuvinte care, privite în lumină, rămân doar forme goale: *„Conceptul de revelație, în sensul că ceva devine vizibil și de auzit dintr-odată, cu o siguranță și o precizie de nespus, ceva care te răscolește și te doboară până în adâncuri, descrie pur și simplu starea de fapt”*. Seamănă cu *„o furtună a sentimentului libertății, a neatârnării, a puterii, a divinității”*. Printre altele, filozoful care a așternut aceste rânduri pe hârtie vedea această stare ca un subansamblu al mai întinsei retorte a voinței de putere în care fermentează creația.

Dar o dată prins în această turbure alchimie, blestemul înseamnă a nu-ți împlini durata. Fiindcă, din nou, cuvintele, când nu ascund de-a dreptul, înșală.

Sclavă a creației, trăind cu iluzia că o săvârșește și o împlinește, ființa se istovește pe sine fără a istovi puterile care au definit-o. Blestemul cărții înseamnă o altă carte, și așa în continuare, până când... până când una dintre acestea va fi doar gândită, poate începută, dar niciodată sfârșită. Undeva într-un loc și cândva într-un timp, se naște mereu câte o carte nenăscută, ultima carte, alcătuită doar din câteva file, cu paginile de final albe. L-a urmărit blestemul cărții, cu nu prea multă vreme în urmă, pe Adrian Marino. Acum, l-a atins pe Octavian Paler. Celui dintâi, o editură i-a așezat în raftul bibliotecii începutul ultimei cărți, și aflăm că o alta va închide cu puncte de suspensie romanul celui de al doilea. Consolările bibliotecilor sunt, totuși, mult prea slabe, aproape de derizoriu, dacă ne gândim că istoria e plină de cărți nescrise, și câte vor mai fi...

Ioan MARIS

In memoriam – Octavian Paler

Ne-a părăsit zilele acestea unul din cei mai vii, mai actuali dintre scriitorii contemporani care s-au manifestat în paideea moral-politică. Publicul obișnuit care nu-și găsește o dulce desfătare din cetirea cărților l-a cunoscut pe scriitor din media (editorialele din România liberă și, în ultima vreme, cele din Cotidianul, dar și cele de la emisiunile televizate, cu precădere cea de miercuri, de la ora 22, la Antena 3).

Ca scriitor e dificil de încadrat într-un gen literar. A debutat cu un volum de poezie, după care au urmat eseuri, romane, toate adevărate spectacole de inteligență. Scrisul lui Octavian Paler impune un canon propriu, în care esteticul postulează eticul, acela al unei înalte idei morale, încât ne vine în minte adagiul kantian din Critica rațiunii practice: „Două lucruri umplu sufletul cu mereu nouă și crescândă admirație și venerație (...) cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine“ (s. I. M.).

Putem vorbi la Octavian Paler de un sublim al preeminenței ideii morale, iar discursul literar al scriitorului pune în rama eseului și a epicii eseistice aceste idei.

S-a născut în satul Lisa de la poalele Făgărașilor, la începutul lunii lui cuptor a anului 1926 când se aduna fânul de pe Valea Secii. Familia sa, mama o țărancă religioasă, tatăl o natură mai degrabă voltaireană, i-a trecut în paideia formării sale un respect al omeniei, al lucrurilor bine așezate.

Copilăria, întreruptă odată cu plecarea la București, la școală, i-a fost ca a oricărui copil de la țară iubit de părinți. Relațiile aspre dintre părinți și

copii nu însemnau o lipsă de iubire, ci mai degrabă o reținere venită dintr-o pudoare specifică moralei din mediul țăranesc.

Scriitorul ajuns la maturitate și apoi la senectute își evocă părinții, amintindu-și de gestul tatălui său care, după ce se bărbierea duminica, îl freca pe copil cu barba, semn de reținută tandrețe.

Paler e, în tot ce a scris, un mare moralist din stirpea lui Cioran. Într-un film făcut de Emil Hurezeanu, avându-l pe scriitor ca personaj, acesta (scriitorul) meditează în manieră cioraniană, cu inserturi din filosofia presocratică. Regret – spunea el – greșelile pe care nu le-am făcut. Nu măsura trebuie să fie obsesia noastră, ci lipsa de măsură.

Ardelean atipic doar în latura practicii domestice („sunt nul ca gospodar“) scriitorul a fost o instanță morală, instanță prețuită mai ales în toposul multicultural transilvănean.

Dezamăgit de lumea în care era nevoit să trăiască după 1990, o lume fără repere morale, Octavian Paler se întorcea în memoria colectivă a satului său, a copilării, a vârstei arcadice, vârstă care e creația omului matur.

Satul, ca și la Lucian Blaga, e un țărm ce întreține o relație cu mitul, cu metafizica, inexistentă la oraș.

A fost un om de mare sinceritate în tot ce a făcut și a scris. Nu știa să disimuleze, „calitate“ specifică regăteanului. Acest lup singuratic ieșise în anii de după 1990 în Agora cu o foame dureroasă de prezent, timp pe care-l voia mai bun, mai frumos, mai moral. N-a fost să fie. Și deplângea pe toate canalele mediatice decăderea neamului care din popor devenise o populație gregară. Poporul există atâta timp cât își păstrează limba și zeii. Limba e schilodită, iar zeii (valorile) nu mai există. În ultimii ani în spațiul vieții imaginat ca o coridă, el toreadorul era din ce în ce mai obosit în lupta cu taurul: „Fiecare are sau poate avea un taur al său, care-l obligă să semene

într-o privință cu toreadorii, chiar dacă nu știe nimic despre ei“. Taurul său era mașina de scris pe care a provocat-o până în preziua morții. Semnele oboselii se vedeau pe fața sa la emisiunile de la Antena 3. Fața de senator roman era emaciată, semn că gândul morții grădina în el (din nou rezonează cioranian aceste meditații).

Cu puțin înainte de a trece în eternitate afirmă: „Aș fi fost fericit să am sentimentul că nu trăiesc ca un străin într-o lume străină“. Nu știm dacă a fost fericit sau nu, ceea ce știm cu certitudine este că a fost cel mai liber om în lumea aceasta a deșertăciunilor. Ne stau mărturie pentru aceasta cărțile sale care, suntem convinși, vor deveni repere paideice pentru cititorii ce caută să se cunoască pe ei înșiși. În călătoria în care a plecat va dialoga cu zeii într-o Agora de unde nu vor lipsi nici miturile nici Ideile lui Platon. Sit tibi terra levis (Fie-i țărâna ușoară).

<i>Octavian Paler</i>	27
-----------------------------	----

Cuprins

Argument	3
Date bio-bibliografice	6
<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	9
Octavian Paler – <i>Paradoxul vremurilor noastre</i>	20
Mircea Braga – <i>Ultima carte</i>	22
Ioan Mariș – <i>In memoriam: Octavian Paler</i>	24